

Cameraval bij sperwernest *Accipiter nisus* in de duinen bij Castricum in 2018

Jos Vroege & Henk Levering

In de periode 1995-2018 werden door leden van de Roofvogelwerkgroep Noord-Kennemerlands Duin in de duinen bij Castricum (1058 ha, waarvan 381 ha bos)⁵ 56 succesvolle broedgevallen van de Sperwer *Accipiter nisus* vastgesteld. In de eerste vijf jaar (1995-99) waren er jaarlijks gemiddeld 4 succesvolle broedgevallen. Daarna nam het aantal succesvolle broedgevallen af naar gemiddeld 3 per jaar in 2000-04 en gemiddeld 2 per jaar in 2005-09. Van 2012-15 was in de duinen bij Castricum niet meer dan één succesvol broedgeval per jaar. Sindsdien lijkt sprake te zijn van een voorzichtig herstel: niet alleen in 2016, maar ook in 2018 waren in dit gebied weer twee succesvolle broedgevallen (zie Bijlage 1).

Predatie

De afname van het aantal succesvolle broedgevallen van de Sperwer in de periode 1995-2018 is waarschijnlijk het gevolg van predatie. In eerste instantie wordt daarbij meestal gedacht aan predatie door de Havik *Accipiter gentilis* (bijvoorbeeld: Koning 2010). In de duinen bij Castricum zijn daarvoor ook aanwijzingen: “Resten van (jonge) Sperwers hebben wij geregeld aangetroffen, zowel op plaatsen waar zij door de Havik werden geplukt als op het nest. In 2010 werd bovendien de ring van een van de Sperwers, die dat jaar op een nest in gebied Castricum werd grootgebracht, onder een haviknest in dat gebied aangetroffen” (Vroege 2012).

Van een samenhang tussen het aantal succesvolle broedgevallen van de Havik en het aantal succesvolle broedgevallen van de Sperwer is in de periode 1995-2018 geen sprake: de Pearson correlatie bedraagt -.28 en is bij een significantieniveau van .05 niet statistisch significant ($p=.19$). Van een samenhang tussen het aantal succesvolle broedgevallen van de Buizerd *Buteo buteo* en het aantal succesvolle broedgevallen van de Sperwer blijkt in de periode 1995-2018 wél sprake te zijn: de Pearson correlatie bedraagt -.59 en is wél statistisch significant ($p=.00$). Wordt, zo stelde JV in dit tijdschrift, bij de afname van de Sperwer de invloed van de Havik (predator van volwassen Sperwers en oudere jongen) niet overschat en de invloed van de Buizerd (predator van sperwereieren en kleinere jongen - waarvan de restanten moeilijker te vinden zijn?) niet onderschat (Vroege 2012)?

⁵ Het gebied waarover hier wordt gerapporteerd, ligt tussen de Zeeweg en de Hoofdweg bij Castricum. Landgoed ‘Duin en Bosch’ maakt hier geen onderdeel van uit, het net buiten het duin gelegen Krengebos wel.

Uit onderzoek naar het voorkomen van Boommarters *Martes martes* in het Noordhollands Duinreservaat zijn ook gegevens beschikbaar over de reproductie van Boommarters in de duinen bij Castricum (pers. meded. L. Heemskerk)⁶. Ook tussen het aantal territoria van de Boommarter waarbij in de periode 1995-2018 in gebied Castricum jongen zijn waargenomen en het aantal succesvolle broedgevallen van de Sperwer blijkt een duidelijke samenhang te bestaan: de Pearson correlatie bedraagt -0.52 en is statistisch significant ($p=0.01$). Zou de Boommarter medeverantwoordelijk zijn voor de afname van het aantal succesvolle broedgevallen van de Sperwer in de duinen bij Castricum (Vroege 2017a)?

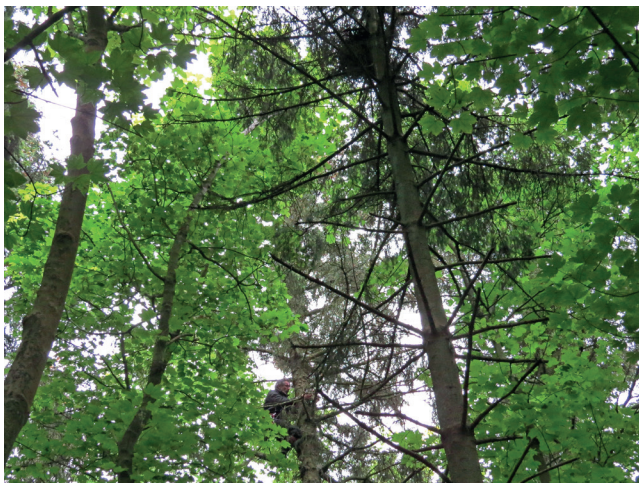


Foto 1. Huub Huneker hangt cameraval op bij sperwernest in de Driehoek, duinen bij Castricum, 18 mei 2018 (Foto: Jos Vroege). *Installation of trap camera at the nest of a Sparrowhawk in the dunes of Castricum, 18 May 2018.*

Volgens Bomholt (1981) was in de periode 1974-1981 bij sperwernesten in Denemarken predatie door de Havik en door ‘marters’ de belangrijkste mislukkingsoorzaak. Hoe vaak de Havik en hoe vaak Boom- en Steenmarters *Martes foina* hiervoor verantwoordelijk waren, valt uit zijn publicatie niet af te leiden. De belangrijkste predator van sperwerjongen in het onderzoeksgebied van Newton (1986) in Zuid-Schotland - waar Haviken en marters destijds ontbraken - was de Bosuil *Strix aluco*. Daarnaast stelde Newton predatie van sperwereieren en -jongen vast door andere Sperwers, Zwarte Kraaien *Corvus corone*, Gaaien *Garrulus glandarius* en Eekhoorns *Sciurus vulgaris*. Predatie door Buizerds werd uitsluitend vermoed. In Noordoost-Nederland is, aldus Bijlsma (1993), predatie door de Buizerd wél met zekerheid

6 In de bijlage wordt het aantal boommarterterritoria vermeld waarin jongen zijn waargenomen. Dat aantal is een minimum: in andere territoria kunnen best jongen zijn gemist. De gegevens in de bijlage van dit artikel wijken af van de gegevens in eerdere publicaties (Heemskerk 2016, Vroege 2017a). Met de kennis van nu heeft Heemskerk alle informatie opnieuw bekeken. Daarbij bleek dat de territoria van boommartervrouwtjes kleiner zijn en het aantal territoria met jongen groter was dan voorheen gedacht.

vastgesteld. De frequentie waarmee dat werd gerapporteerd valt echter in het niet bij de frequentie waarmee sprake was van predatie door de Havik.



Foto 2. Sperwervrouwje op het nest in de Driehoek, duinen bij Castricum, 10 juni 2018 (Foto: Jos Vroege). *Female Sparrowhawk on nest in Driehoek, dunes of Castricum, 10 June 2018.*

In de duinen bij Castricum hebben wij predatie van sperwereieren en -jongen door de Buizerd, Boommarter, Bosuil, Sperwer, Zwarte Kraai, Gaai of Eekhoorn nooit geconstateerd. Wel waren er waarnemingen die ‘verdacht’ zijn. Op 8 juli 2000 werden bij een nest met jonge Sperwers in gebied Castricum bijvoorbeeld twee Bosuilen aangetroffen. “Onduidelijk is of die het sparrenbosje waar dit nest zich bevond als slaapplek gebruikten of dat zij het op een van de jongen hadden gemunt”. Op 29 mei 2010 troffen we in de onmiddellijke nabijheid van een nest bovendien een heftig alarmerende Sperwer en twee geagiteerde Gaaien aan. Die zouden dat nest gepredeerd kunnen hebben: bij de nestcontrole een kleine week later bleek het nest leeg te zijn (Vroege 2012).

Cameraval

Om meer duidelijkheid te krijgen over de afname van het aantal succesvolle broedgevallen van de Sperwer heeft Bos (2017) bij een sperwernest in het Noordlaarderbos een camera opgehangen. Net als in de duinen bij Castricum was daar in de afgelopen jaren sprake van veel mislukte broedgevallen. Van 4 van de 13 jongen die in 2015 en 2016 in de late jongentijd verdwenen, werden bij de inspectie van een haviksnest de ringen teruggevonden. Bij twee nesten werden afgebeten veren van jongen teruggevonden, iets wat – volgens Bos (2017) – duidt op predatie door Steen- of Boommarter. Op het nest waarbij hij in 2017 een camera plaatste, bleken tussen 12

en 17 juni alle vier jongen door een Havik te zijn gepredeerd.

In 2018 hebben wij bij een sperwernest in de duinen bij Castricum ook een cameraval opgehangen. Daarmee hoopten wij vast te stellen of:

1. het sperwernest wordt bezocht door potentiële predatoren en zo ja: door welke, en
2. het sperwervrouwje die potentiële predatoren al dan niet met succes weet te verjagen⁷.

Om een cameraval bij een sperwernest te kunnen plaatsen dienden wij niet alleen te beschikken over een camera, maar ook over een sperwernest waarbij die camera bevestigd kon worden. Van PWN – de beheerder van het Noordhollands Duinreservaat – konden wij een ‘Bushnell Trophy Cam’ lenen. Sperwernesten waren er in 2018 voldoende: behalve in de Driehoek en in de Tussenstrook (waar in 2016 sprake was van succesvolle en in 2017 van mislukte broedgevallen) en bij de Weerij (waar in 2017 sprake was van een succesvol broedgeval) werd ook in de omgeving van Camping Geversduin (waar tot dusver alleen sprake was van mislukte broedgevallen) een sperwernest ontdekt. Op drie van de vier nesten werd gebroed door een onvolwassen vrouwje - duidend op een ‘hoge predatiedruk’ of een ‘populatie in de groei’ (Bijlsma 1993).



Foto 3. Jonge Sperwers op het nest in de Driehoek, duinen bij Castricum, 26 juni 2018 (Foto: Jeroen Walta). *Nest of Sparrowhawk with nestlings, Driehoek, dunes of Castricum, 26 June 2018.*

⁷ Uit onderzoek met camera's bij buizerdnesten (van Bergen & Riem Vis 2016) blijkt dat buizerdvrouwjes niet op de vlucht slaan voor Boommarters die 's nachts hun nest bezoeken. Of dat ook geldt voor sperwervrouwjes, is niet bekend. Vandaar het idee om bij een sperwernest een camera op te hangen (Vroege 2017a).

Plan was om de camera eind april/begin mei bij de nestboom op te hangen – ook predatie in de eifase zou in dat geval worden geregistreerd. Het vrouwtje zou bij het ophangen van de camera wel eieren moeten hebben gelegd en zou daarop vast moeten zitten te broeden. We wilden het nest namelijk niet verstoren. Als eind mei/begin juni de sperwernesten met een camera op een lange stok worden gecontroleerd, zou bij dit nest het geheugenkaartje en de oplaadbare batterijen van de cameraval kunnen worden gewisseld. Als eind juni/begin juli de jongen worden geringd zouden we het geheugenkaartje en de batterijen andermaal kunnen wisselen. Door Bos (2017) werd duidelijk beschreven hoe hij zijn camera had ingesteld. Dat wilden wij precies zo doen. Alleen zouden wij, conform zijn advies, een korter ‘interval’ dan 12 seconden aanhouden.

Resultaten

Op 10 mei probeerden wij bij het sperwernest in de Tusssenstrook een cameraval op te hangen. Dat nest was makkelijk bereikbaar: het zat in een lariks op 8 meter hoogte. In 2017 was de broedpoging in dit territorium mislukt. Wij waren nieuwsgierig wie daarvoor verantwoordelijk was. Het nest was van bovenaf goed gecamoufleerd. Het bleek niet mogelijk de camera zo op te hangen dat er zicht was op het nest. Op 19 mei werd het nest met een camera op een lange stok gecontroleerd: daarin lagen 4 eieren. Het vrouwtje – het enige volwassen exemplaar in ons gebied – zagen wij bij deze nestcontrole niet. Ook in de weken daarna werden bij dit nest geen Sperwers gezien: het broedgeval in dit territorium mislukte in de eifase.

Op 18 mei deden wij in de Driehoek een nieuwe poging om de camera bij een sperwernest op te hangen. In 2017 was ook in dit territorium sprake van een mislukte broedpoging. Het nest zat in een sparrenbosje met veel opslag van esdoorns. Dat het niet eenvoudig zou zijn om de camera zo op te hangen dat er goed zicht was op het nest, was op voorhand duidelijk. Van de spar waarin de camera werd vastgemaakt, werd een tak afgezaagd. Ook toen konden we met behulp van de camera echter nog niet in de nestkom kijken. We besloten daarmee genoeg te nemen. Bij de nestcontroles op 19 mei konden wij het niet over ons hart verkrijgen om dit sperwervrouwtje andermaal van het nest te jagen: hoeveel eieren in dat nest zijn gelegd, is daardoor niet bekend.

Op 26 juni ging HL met twee klimmers naar de Driehoek om daar jonge Sperwers te ringen. Jeroen Walta trof op het nest 3 jongen aan: twee mannetjes en een vrouwtje. Huub Huneke krom tegelijkertijd in de boom met de camera om het SD-kaartje en de batterijen te wisselen. Het eerste ei in dit nest was naar schatting op 27 april gelegd en op 6 juni uitgekomen. Het eerste jong zou naar schatting op 3 juli uitvliegen. Op het SD-kaartje (64 GB) bleken 14.753 foto's te staan. Die waren tussen 18 mei en 26 juni gemaakt.

Bij het nest in de omgeving van Camping Geversduin werden diezelfde dag 4 jonge Sperwers geringd: 3 mannetjes en een vrouwtje. Net als bij het nest in de Driehoek was het eerste ei naar schatting op 27 april gelegd en zou het eerste jong naar schatting op 3 juli uitvliegen. In het nest bij de Weierij werden bij de nestcontrole op 19 mei slechts 2 eieren aangetroffen. Op 16 juni werden onder het nest eierschalen

aangetroffen. Ook de broedpoging van de Sperwers in dit territorium is waarschijnlijk in de eifase mislukt.



Foto 4. Jonge Sperwer vliegt naar nestboom in de Driehoek. Op het nest (onderkant foto, links van de datumaanduiding) is een tweede sperwerjong te zien; duinen bij Castricum, 8 juli 2018. *Fledgling Sparrowhawk heading for nesting tree, with second young visible on nest, dunes near Castricum, 8 July 2018.*

Op 11 augustus gingen we voor het laatst dit seizoen naar de Driehoek, om de camera bij het sperwernest te verwijderen. Uit de onmiddellijke nabijheid van het nest vlogen op dat moment twee Buizerds weg. Wat die daar deden hoopten wij op de camerabeelden te kunnen zien. Op het SD-kaartje (32 GB) bleken 13.900 foto's te staan. Die waren tussen 26 juni en 17 juli gemaakt. De Buizerds die zich bij het verwijderen van de camera in de omgeving van het sperwernest ophielden, waren door de camera dus niet vastgelegd.

Tussen 18 mei en 17 juli 2018 zijn met behulp van de cameraval bij het sperwernest in de Driehoek in totaal 28.653 foto's gemaakt. Op veel van die foto's zijn alleen groene takken te zien. De camera heeft gereageerd op de beweging van die takken en niet op bewegingen van de bewoners of bezoekers van het nest. De afstand tussen de camera en het nest was ongeveer 8 meter. Op de foto's is het nest aanvankelijk in de linkeronderhoek te zien. Op een aantal van die foto's zagen we het vrouwtje of de jongen - volledig in het dons. Veel detail is echter niet zichtbaar. Op 26 juni is bij het wisselen van het SD-kaartje en de batterijen de camera iets verschoven. Het nest is daardoor niet meer te zien. Later is dat wel weer mogelijk: rechtsonder op de foto's. Zo af en toe zijn daarop de jongen zichtbaar. Op 9 juli – een kleine week na het uitvliegen - ontdekten de jongen het restant van de afgezaagde tak als rustplek.

Daar werden vanaf dat moment veel ‘selfies’ gemaakt. Door de geringe afstand tot de camera zijn deze foto’s helaas onscherp.

Conclusie

Om meer duidelijkheid te krijgen over de afname van het aantal succesvolle broedgevallen van de Sperwer in de duinen bij Castricum hebben wij in 2018 bij een sperwernest in de Driehoek een cameraval opgehangen. In dat territorium was, net als in de omgeving van Camping Geversduin, sprake van een succesvolle broedpoging: er vlogen drie jongen uit. Of het sperwernest werd bezocht door potentiële predatoren en of het vrouwtje die potentiële predatoren al dan niet met succes heeft weten te verjagen is niet bekend: het is best mogelijk dat op dit nest vóór 26 juni een of meer eieren of jongen zijn gepredeerd⁸.

Predatie kan hebben plaatsgevonden in de drie weken dat bij het nest nog geen cameraval hing. Het kan echter ook zijn gebeurd in de weken daarna. Het is de vraag of dat op de gemaakte beelden te zien zou zijn geweest: daarvoor waren die waarschijnlijk te onduidelijk. In totaal zijn er 28.653 foto’s gemaakt. Die hebben we niet allemaal in detail bekeken: dat was onbegonnen werk. De foto’s werden gemaakt tussen 18 mei en 17 juli. Toen was het tweede SD-kaartje vol. Als wij op 26 juni een kaartje van 64 GB en niet van 32 GB hadden gebruikt, was misschien vastgelegd wat de twee Buizerds die op 11 augustus wegvlogen uit de directe omgeving van het nest bij dat nest deden. Nu blijft het daarnaar gissen⁹.

Onze onderzoeksvragen zijn niet beantwoord. Wel hebben wij van het gebruik van de cameraval het nodige geleerd. Belangrijk is de camera dichtbij het nest te hangen. De camera van Bos (2017) hing op 3.5 meter van het nest, onze camera op ongeveer 8 meter. In het Noordlaarderbos waren er geen takken van esdoorns die de camera activeerden, in de duinen bij Castricum wel. Belangrijk is dat een volgende keer te voorkomen. Verwijderen van bomen is daarbij geen optie: de dekking rondom het nest moet wel in stand blijven. Wat wij verder zullen doen, is steeds SD-kaartjes van 64 GB gebruiken. Dat verkleint de kans dat er iets belangrijks wordt gemist. Tenslotte zullen wij proberen om de camera eerder bij het nest op te hangen. Het legsel zal, net als in 2018, op dat moment wel compleet moeten zijn en het vrouwtje zal daarop vast moeten zitten te broeden. De fase van de eileg – waarin de kans op predatie waarschijnlijk relatief groot is omdat roofvogels niet onmiddellijk serieus beginnen te broeden (Bijlsma 1998, Vroege 2017b) – wordt in dat geval gemist. Wat ons betreft is dat niet anders: we willen niet het risico lopen dat door het ophangen van een camera het nest wordt verstoord.

8 Bos (2018) vermoedt dat in Groningen regelmatig sprake is van ‘partiële predatie’ van sperwernesten. “Als je broedsucces zou berekenen als het percentage uitgevlogen jongen op het aantal gelegde eieren zou je een stuk lager uitkomen”.

9 Opvallend is dat het hierbij ging om twee Buizerds. Op 8 juli 2000 troffen wij bij een sperwernest ook twee Bosuilen en op 29 mei 2010 twee Gaaien aan. Zou dat de manier zijn waarop zij een sperwervrouwtje en jonge Sperwers de baas proberen te zijn?

Dank

Met dank aan Wouter Bol en Dario Duijves (PWN) voor (hulp bij) het gebruik van de camera, aan Huub Huneke voor het ophangen en verwijderen van de camera en het verwisselen van SD-kaartjes en batterijen, aan Jeroen Walta voor het klimmen in de nestboom en het gebruik van de door hem gemaakte foto en aan Leo Heemskerk voor zijn informatie over de Boommarter in de duinen bij Castricum.

Summary

Vroege J. & Levering H. 2019. Trap camera at the nest of a Sparrowhawk *Accipiter nisus* in the dunes near Castricum in 2018. De Takkeling 27: 157-165.

In May 2018 a trap camera was installed at a nest of a Sparrowhawk in the dunes near Castricum. From this nest three chicks fledged. Whether or not the nest was visited by potential predators and whether or not the female was able to protect all eggs and young is not clear: the camera was too far away from the nest to be sure about this. In most cases the camera was activated by movements of branches and not by those of residents or visitors of the nest.

Literatuur

- Bergen V.S. van & Riem Vis R. 2016. Vergelijking van de broedcyclus van polygame en monogame Buizerds *Buteo buteo*. De Takkeling 24: 208-213.
- Bijlsma R.G. 1993. Ecologische atlas van de Nederlandse roofvogels. Schuyt & Co., Haarlem.
- Bijlsma R.G. 1998. Handleiding veldonderzoek Roofvogels (2de, herziene druk). KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- Bomholt P. 1981. Population trends in Danish raptors since 1970. Proceedings of the Third Nordic Congress of Ornithology: 38-44.
- Bos J. 2017. Ervaringen met een cameraval bij een sperwernest *Accipiter nisus*, of: de schijn van een super-territorium. De Takkeling 25: 244-250.
- Bos J. 2018. De Sperwer *Accipiter nisus* als broedvogel in de provincie Groningen in 2017. De Takkeling 26: 149-153.
- Heemskerk L. 2016. Boommarters van het Noordhollands Duinreservaat in 2015. Marterpassen 22: 38-48.
- Koning F. 2010. Sperwer. In: Scharringa C.J.G., Ruitenbeek W. & Zomerdijk P.J. (red.), Atlas van de Noord-Hollandse broedvogels 2005-2009: 122-123. Samenwerkende Vogelwerkgroepen Noord-Holland en Landschap Noord-Holland.
- Newton I. 1986. The Sparrowhawk. Poyser, Calton.
- Vroege J.A. 2012. Predatie van roofvogels door andere roofvogels in het Noord-Kennemerlands Duin. De Takkeling 20: 145-154.
- Vroege J.A. 2017a. Roofvogels in de duinen bij Castricum in 2000-15. De Takkeling 25: 176-187.
- Vroege J.A. 2017b. Roofvogels en Boommarters *Martes martes* in de duinen bij Castricum in 2016. De Takkeling 25: 263-270.

Adressen:

JV: Laanacker 15, 1902 AK Castricum, j.vroege@casema.nl

HL: Willen de Zwijgerlaan 57, 1901 CP Castricum, hlevering@casema.nl

Bijlage 1. Aantal paren Havik, Sperwer en Buizerd dat in 1995-2018 in de duinen bij Castricum (1058 ha) met succes jongen grootbracht en aantal territoria van de Boommarter waarin jongen zijn waargenomen. *Number of pairs of Goshawk, Sparrowhawk and Buzzard successfully raising fledglings in the dunes of Castricum (1058 ha) in 1995-2018, compared to the number of Pine Marten territories in which young were recorded.*

Jaar <i>Year</i>	Havik <i>A. gentilis</i>	Sperwer <i>Accipiter nisus</i>	Buizerd <i>Buteo buteo</i>	Boommarter <i>Martes martes</i>
1995	0	3	0	0
1996	1	5	2	0
1997	0	2	0	0
1998	1	4	3	0
1999	2	5	4	0
Gem. <i>Mean</i>	0.8	3.8	1.8	0.0
2000	2	3	4	0
2001	2	4	2	0
2002	3	3	3	0
2003	3	2	7	0
2004	2	2	6	0
Gem. <i>Mean</i>	2.4	2.8	4.4	0.0
2005	3	2	7	0
2006	2	2	9	0
2007	3	1	8	0
2008	1	2	8	0
2009	1	2	5	0
Gem. <i>Mean</i>	2.0	1.8	7.4	0.0
2010	2	2	6	1
2011	1	3	3	1
2012	2	1	12	4
2013	2	1	2	4
2014	2	1	8	4
Gem. <i>Mean</i>	1.8	1.6	6.2	2.8
2015	2	1	8	4
2016	2	2	9	4
2017	2	1	11	4
2018	2	2	3	7
Gem. <i>Mean</i>	2.0	1.5	7.8	4.8
Totaal <i>Total</i>	43	56	130	33